

УДК 378.14:81'28

**ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ У ПСИХОЛОГІЧНИХ І
ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ**

О.В.Сергєєва

Анотація. Розглянуто основні теорії та концепції професійної підготовки майбутніх перекладачів, що допомагають правильно побудувати поведінку, адекватно оцінити потенціал, проаналізувати результати діяльності, спрогнозувати майбутні професійні дії перекладача.

Ключові слова: професійна підготовка перекладачів, теорії та концепції, педагогічні та психологічні аспекти проблеми підготовки перекладачів.

Аннотация. Рассмотрены основные теории и концепции профессиональной подготовки будущих переводчиков, что помогают правильно построить поведение, адекватно оценить потенциал, проанализировать результаты деятельности, спрогнозировать будущие профессиональные действия переводчика.

Ключевые слова: профессиональная подготовка переводчиков, теории и концепции, педагогические и психологические аспекты проблемы подготовки переводчиков.

Annotation. There are analyzed the main theories and concepts of professional training future translators and interpreters. It is shown that these theories help to build behavior correctly, to assess the potential adequately, to analyze the results of activities and to predict future professional activities of translator and interpreter.

Key words: professional training translators and interpreters, theories and concepts, pedagogical and psychological aspects of the problem training of translators and interpreters.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Практика перекладу має століття досвіду і розвивалася ще з Біблійних часів. Але педагогічні аспекти підготовки майбутніх перекладачів у вітчизняній науці почали досліджуватися лише з 40-х років ХХ століття. Відповідність вимогам, що висуваються роботодавцями стосовно якості підготовки фахівців, є провідним чинником реформ у вищій освіті у всьому світі. Організація професійної підготовки майбутніх перекладачів потребує серйозної уваги для підвищення її престижності, популярності та конкурентоспроможності. Основною галуззю, що сприяє успішному формуванню майбутнього перекладача, є перекладознавство.

Для професійного становлення майбутнього перекладача необхідне формування умінь і навичок перекладу, розуміння фахової літератури та спілкування іноземними мовами у ситуаціях професійного характеру. Від того, наскільки ефективно перекладач виконує свої професійні обов'язки, легко адаптується у різних соціальних обставинах та розвиває власні професійні здібності, залежить результат його виробничого завдання.

Формулювання цілей статті. У пропонованій статті ми поставили за мету визначити проблему професійної підготовки перекладачів у психологічних та педагогічних дослідженнях та зупинитися на найбільш значущих для дослідників професійної підготовки майбутніх перекладачів основних теоріях та концепціях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом тривалого періоду розвитку перекладознавства вітчизняні та зарубіжні науковці досліджували:

педагогічні умови формування та складові професійної компетентності перекладача (І.Алексєєва, Л.Бархударов, Т.Ганічева, В.Карабан, В.Комісаров, Л.Латишев, О.Матвєєва, Р.Мінья-Белоручев, Г.Мірам, О.Павлик, Ю.Пассов, Я.Рецкер, Ж.Таланова, Л.Тархова, М.Цвілінг, О.Чередниченко, Л.Черноватий, А.Швейцер, О.Шупта та ін.);

- загальнопсихологічні аспекти формування професіонала, зокрема перекладача як особистості та учасника ринкових відносин (К.Альбуханова-Славська, Г.Андрєєва, С.Баснет-Макгайр, Л.Виготський, Л.Засєкіна, А.Маркова, М.Мід, Ю.Найда, С.Рубінштейн, К.Скиба та ін.);

- особливості розвитку професійної підготовки фахівців в її загально-педагогічному аспекті (Н.Абашкіна, С.Батишев, Д.Бахманн-Медік, В.Бенджамін, С.Гончаренко, І.Зязюн, В.Кремень, Н.Ничкало, С.Сисєєва, О.Сорокіна та ін.);

Грунтовні науково-педагогічні дослідження перекладу почалися лише у 30-40-х роках ХХ ст. Вищі навчальні заклади професійної підготовки перекладачів утворились у Гейдельберзі (1930 р.), Москві (1930 р.), Женеві (1941 р.), Відні (1943 р.) [4]. У другій половині ХХ століття закладаються основи теорії перекладу, розробляються різноаспектні методики навчання перекладачів. З 1980-их років у деяких країнах спостерігається інтеграція професійних інститутів, що готували перекладачів, з університетами, водночас різко зростає кількість ВНЗ з освітніми програмами у сфері перекладу та перекладознавства [4]. Проте, незважаючи на доволі молодий вік, сьогодні перекладознавство має розвинутий науково-пояснювальний апарат, багатовекторну методику навчання та успішно співпрацює з іншими галузями науки.

Розглянемо теорії і концепції, які є найбільш значущими для дослідників професійної підготовки майбутніх перекладачів. Відповідно до *теорії діалогу культур*, аналіз наукових здобутків дослідників К.Альбуханової-Славської та А.Маркової дає можливість підкреслити, що майбутній професіонал, у нашому випадку перекладач, насамперед повинен виробити та обґрунтувати свою життєву позицію, життєву стратегію. Цим аспектом обумовлюються етапи професійного становлення перекладача, його професійні інтереси, вимоги й бажання, оцінка власних професійних досягнень, формування професійної індивідуальності. Дослідження згаданих науковців допомагають правильно побудувати поведінку, адекватно оцінити потенціал, проаналізувати результати діяльності, спрогнозувати майбутні професійні дії перекладача [2]. Однак, всупереч К.Альбухановій-Славській, А.Маркова стверджує, що базову роль у становленні майбутнього професіонала відіграє вплив суспільства. Ми погоджуємося з науковцем у тому, що професійна підготовка – це система педагогічного впливу на людину з боку суспільства, спрямованого на формування необхідних для професії перекладача знань, умінь і навичок, а також якостей особистості. Суспільство допомагає людині професіоналізуватися в інтересах особистості, самого суспільства, держави. Науковець відзначає, що професіоналізація відбувається

шляхом формування професійної культури, а саме: стимулювання розвитку психологічних якостей, необхідних для успішного проходження етапів вибору професії, освоєння професії, адаптації, оволодіння майстерністю та творчістю, підвищення кваліфікації тощо [7, с. 20-35].

Нам імпонує позиція російських науковців М.Міда і Є.Пассова, які вважають основою підготовки перекладачів *теорію міжкультурної комунікації*. Відповідно до результатів їхніх досліджень, процес міжкультурної комунікації включає адаптацію (звикання до нових обставин, нового спілкування, нових комунікантів), координаційне керування процесом спілкування (індивідуальну інтерпретацію та коригування значень одиниць спілкування), риторику (вміння чітко та зрозуміло висловлюватися), комунікативістику (вплив ЗМІ на різні галузі соціокультурного життя), лінгвокраїнознавство (відображення народної культури, психології та міфологічних уявлень у мові, що вивчається), лінгвокультурологію (вивчення кореспонденції мови і культури в їх синхронній взаємодії) [10; 11].

У питанні формування професіоналізму майбутнього перекладача вартим уваги є текстолінгвістичний підхід, який вважається одним з основних у процесі підготовки перекладачів. Текстолінгвістика визначає текст як основну одиницю комунікації і як об'єкт дослідження. Для перекладознавства це означає, що текст вважається одиницею перекладу. З огляду на це переклад – це не транскодування лінгвістичних знаків, а ретекстуалізація тексту оригінальною мовою. Увага при цьому переключасться з репродукування значень у репродукування тексту, відповідно до визначення перекладу А.Нойберта (A. Neubert): «оригінальний текст впливає на результат перекладу» [12, с. 112-113]. Основне припущення такого підходу до розуміння перекладацької діяльності полягає у тому, що тексти мов перекладу відрізняються не лише структурою речень, як цього вимагає лінгвістична система, а й більшими лінгвістичними одиницями.

Розглянемо педагогічні аспекти проблеми підготовки перекладачів, які знайшли відображення у працях російського педагога І.Алексєєвої [1]. Науковець визначає та характеризує три етапи становлення перекладача як професіонала: ознайомлювальний, мотиваційний та формувальний. Під час першого відбувається ознайомлення з майбутньою професією, під час другого створюється позитивна мотивація до професії шляхом набуття позитивного досвіду на прикладі діяльності відомих перекладачів, під час третього відбувається власне формування перекладача як фахівця. Цієї думки дотримується науковець Т.Ганічева, яка досліджує соціокультурний компонент процесу перекладу та його значення для професійного перекладача. Автор наголошує, що переклад виступає мотиваційним компонентом, оскільки він допомагає знайомитися з соціальними та культурними особливостями представників різних країн [3, с. 94-98]. Ми цілком погоджуємося з професором В.Комісаровим щодо когнітивних аспектів перекладу як науки. Автор переконливо доводить, що навчання перекладу є, передусім, процесом пізнання лінгвістики, етики та естетики, історії, культури народів, мови яких вивчаються [5, с. 4-20].

Питання методичного забезпечення процесу підготовки майбутніх перекладачів висвітлює російський педагог Г.Мірам. Науковець розглядає декілька варіантів власних методик підготовки перекладачів та визначає основи перекладу як науки. Вартою уваги є методика компетентнісного та комунікативного підходів до підготовки перекладачів, спрямована на формування професійно значущих умінь і навичок, зокрема комунікативних, культурологічних, лінгвістичних та технічних [9, с. 45-53].

Ефективність професійної підготовки майбутніх перекладачів залежить від застосування положень *сугестивно-асоціативної теорії*, предметом якої «є систематичне, комплексне, різнобічне оволодіння іноземною мовою» [8, с. 120-129]. Навчальний процес враховує продукти навчальної діяльності, які вважаються надбанням людської культури. Основними елементами сугестії в професійній підготовці можна вважати свідоме критичне мислення та етичні принципи особистості, серед яких увага приділяється принципу розкритості, принципу єдності свідомого й підсвідомого, принципу сугестивного зв'язку «викладач-студент». Сугестивна методика є ефективною, якщо присутній авторитет викладача, встановлюються довірливі стосунки між викладачем і студентом, вивчення лінгвістичних засобів супроводжується екстралінгвістичними факторами (інтонацією, ритмікою, мімікою, жестами), студент проявляє здатність до гіпермнезії, тобто формування надпам'яті. Ці засоби реалізуються на всіх етапах навчального процесу (підготовчому, засвоєння навчального матеріалу, відтворення засвоєних знань) [8, с. 120-129]. Як зауважує науковець Н.Микитенко, вони допомагають подолати психологічні бар'єри у процесі засвоєння й відтворення навчального матеріалу, підвищити рівень мотивації студентів до навчання завдяки релаксації, зняттю втоми та підвищенню рівня їхньої працездатності, активізувати психологічні механізми розвитку пам'яті та формування надпам'яті [8, с. 120-129]. У професійній підготовці перекладачів сугестивно-асоціативна методика використовується через встановлення асоціативних зв'язків між елементами лексичної структури тексту та явищами дійсності або свідомості, які ці елементи означають. У процесі навчання іноземних мов за сугестивно-асоціативною методикою

широко застосовуються як індивідуальні чи групові, так і фронтальні методи роботи з аудиторією [8, с. 120-129].

Аналіз психологічних та педагогічних праць вітчизняних і зарубіжних дослідників підтверджує той факт, що на сучасному етапі розвитку вищої освіти України й інших країн залишаються актуальними питання професійної підготовки перекладачів.

Література

1. Алексеева И. С. Введение в переводоведение : учеб. пособие для студентов филол. и лингвист. фак. высш. учеб. заведений / И. С. Алексеева. – СПб. : Филол. фак. С.-Петерб. гос. ун-та. – М. : Академия, 2004. – 252 с.
2. Альбуханова-Славская К. А. Типология личности и гуманистический подход / К. А. Альбуханова-Славская // Гуманистические проблемы психологической теории / под ред. К. А. Альбухановой-Славской, В. А. Брушлинского. – М. : Прогресс, 1995. – С. 45–56.
3. Ганічева Т. В. Соціокультурний компонент перекладацької компетенції / Т. В. Ганічева // Вісн. Сум. держ. ун-ту. – 2005. – № 5 (77). – С. 94–98.
4. Гарашук К. В. Історія підготовки перекладачів [Електронний ресурс] / К. В. Гарашук. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/570/2/05gkvipp.pdf>. – Заголовок з екрану. – Мова укр.
5. Комиссаров В. Н. Переводоведение в XX веке: некоторые итоги / В. Н. Комиссаров // Тетради переводчика : науч.-теорет. сб. / под ред. С. Ф. Гончаренко. – М. : МГЛУ, 1999. – Вып. 24. – С. 4–20.
6. Лозанов Г. Сущность, история и экспериментальные перспективы суггестопедической системы при обучении иностранным языкам / Г. Лозанов // Методы интенсивного обучения иностранным языкам. – М., 1977. – Вып. 3. – С. 7–16.
7. Маркова А. К. Формирование мотивации учения : [кн. для учителя] / А. К. Маркова, Т. А. Матис, А. Б. Орлов. – М. : Просвещение, 1990. – 192 с.
8. Микитенко Н. О. Суггестивна асоціативна методика формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців природничих спеціальностей / Н. О. Микитенко // Лінгводидактика : наук. зап. Сер. «Педагогіка». – 2011. – № 4. – С. 120–129.
9. Мірам Г. Є. Основи перекладу / Г. Є. Мірам, В. В. Дайнеко. – К. : Ніка Центр, 2002. – 242 с.
10. Мид М. Методологические и теоретические проблемы психологии / М. Мид. – М. : Психология, 1984. – 287 с.
11. Пассов Е. И. Коммуникативное иноязычное образование. Концепция развития индивидуальности в диалоге культур / Е. И. Пассов. – Липецк : Изд-во Липец. гос. пед. ин-та, 1998. – 199 с.
12. Neubert A. Translationstext / A. Neubert, G. Shreve. – Kent: Kent State University Press, 1992. – 342 p.
13. Newmark P. A Textbook of translation / P. Newmark. – London : PrenticeHall, 1988. – 144 p.
14. Tinsley R. Guidelines for college and university programs in translator training / R. Tinsley // ADFL Bulletin. – 2003. – Vol. 4, № 4. – P. 65.